ВІД ІНСТИТУЦІЙНИХ СЛАБКОСТЕЙ ДО РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ: ПРАКСЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

ОЛЕГ ШУЛЬГА, кандидат юридичних наук, Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Мамутова Національної академії наук України» (м. Київ, Україна)

DOI: https://doi.org/10.36059/978-966-397-664-8-26

Вступ. Повномасштабна війна в Україні актуалізувала питання інституційної резильєнтності міст як здатності міської системи зберігати функціональність, адаптуватися до шокових станів та відновлюватись за кризових умов. У цьому контексті резильєнтність доцільно розглядати не лише як відповідь на зовнішні загрози, а й як стратегічний напрям розвитку в умовах невизначеності. Вона базується на інтеграції економічних, правових, соціальних і цифрових механізмів, які формують спроможність міста до адаптації, трансформації та сталого функціонування [1]. Для українських міст це особливо важливо з огляду на необхідність одночасного забезпечення життєдіяльності, реагування на воєнні загрози та формування передумов для відновлення. Водночас резильєнтність міста не може забезпечуватися лише посиленням спроможностей окремого органу чи інфраструктурного об'єкта, оскільки порушення функціонування одного елемента може спричинити ланцюгові наслідки для всієї міської системи.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування економіко-правового підходу до забезпечення інституційної резильєнтності українських міст шляхом поєднання праксеологічних положень Австрійської

школи економіки, концепції інституційної редундантності та правових механізмів забезпечення безперервного виконання функцій, істотних для життєдіяльності міста. Завданнями є визначення основних форм інституційної вразливості міських систем; розкриття значення економічного розрахунку та розосередженого знання для прийняття рішень в умовах обмеженості ресурсів; визначення можливостей вибіркового резервування та диверсифікації; окреслення правових і фінансових інструментів зменшення ризику припинення або істотного порушення відповідних функцій.

Результати дослідження та їх обговорення. Інституційну вразливість міста доцільно розглядати через взаємопов'язані прояви функціональної концентрації, процедурної негнучкості, інформаційної фрагментації та ресурсної залежності. *Функціональна концентрація* виникає за надмірної залежності виконання функції, безперервність якої має істотне значення для життєдіяльності міста, від одного органу, оператора, постачальника або інфраструктурного вузла. За таких умов порушення діяльності одного суб'єкта може перетворитися на системний ризик. *Процедурна негнучкість* проявляється, коли нормативно встановлені процедури закупівель, фінансування, організації надання послуг або взаємодії суб'єктів не дають змоги своєчасно перейти до альтернативного способу виконання функції. Водночас вирішення цієї проблеми не повинно ототожнюватися з механічним скороченням відповідного регулювання. Більш обґрунтованим видається попереднє визначення допустимих альтернатив, меж дискреційних повноважень, процедур їх застосування та відповідальності за результат із дотриманням вимог безпеки, законності, доступності відповідних послуг та спеціальних обмежень воєнного стану.

Інформаційна фрагментація полягає в недостатній сумісності інформації та процедур її обміну між органами

державної влади, органами місцевого самоврядування, операторами інфраструктури та іншими суб'єктами. Концепція розосередженого знання Ф. А. фон Гаєка [2] дає підстави наголошувати, що забезпечення резильєнтності потребує не лише накопичення інформації, а й створення правових та організаційних умов для її своєчасного обміну. *Ресурсна залежність* характеризується надмірною прив'язаністю відновлення або підтримання міських процесів до одного джерела фінансування, постачання чи страхового захисту. Її зменшення передбачає диверсифікацію джерел фінансування, використання допустимих боргових інструментів та механізмів страхування. Бюджетний кодекс України допускає місцеві внутрішні та зовнішні запозичення за умов дотримання встановлених процедур, обмежень щодо місцевого боргу та економічного обґрунтування джерел обслуговування та погашення боргу.

Економічний вимір запропонованого підходу пов'язаний з положеннями Л. фон Мізеса про економічний розрахунок: за обмежених ресурсів необхідно порівнювати альтернативні способи їх використання [3]. Для міського управління це означає врахування альтернативних витрат, доступних ресурсів, очікуваних наслідків і відповідальності за результат. Водночас такий підхід не передбачає автоматичного перенесення ринкових механізмів на всі сфери міського господарства, оскільки їх застосування може обмежуватися природною монополією, ліцензуванням, тарифним регулюванням або технічною неподільністю мереж.

Підхід Мізеса доповнюється концепцією розосередженого знання Ф. А. фон Гаєка. Оскільки необхідні для рішень відомості розподілені між різними суб'єктами, централізоване прийняття всіх операційних рішень обмежується неповнотою інформації [2]. Тому органи державної влади та місцевого самоврядування мають забезпечувати

правила, захист прав, відповідальність і координацію, тоді як вибір між допустимими способами виробництва, постачання чи організації послуг може здійснюватися шляхом порівняння альтернатив з урахуванням безпеки та публічного інтересу.

Важливим доповненням до зазначеного підходу є концепція інституційної редундантності. М. Ландау зазначав, що дублювання функцій за певних умов підвищує надійність організаційних систем [4]. У той же час, надлишковість має вартість, тому для міста економічно обґрунтованим є не загальне дублювання ресурсів, а вибіркове резервування функцій, безперервність яких має істотне значення для життєдіяльності міста, а припинення може спричинити каскадні наслідки [5]. Для первинного оцінювання резервування може застосовуватися спрощена модель очікуваної втрати $EL=p\times L$, де p — імовірність припинення або істотного порушення функції; L — втрати від її недоступності. Модель має орієнтовний характер і потребує врахування тривалості порушення, каскадних наслідків, вартості відновлення та соціально значущих втрат. Резервування є економічно обґрунтованим, коли очікуване зменшення втрат і часу відновлення перевищує приведену вартість створення та утримання резерву.

Зазначені положення дають підстави запропонувати послідовність оцінювання інституційної резильєнтності міста: визначення мінімально необхідного рівня відповідної послуги або результату; встановлення суб'єктів та інфраструктурних елементів, від яких залежить його забезпечення; виявлення потенційних «єдиних точок відмови»; визначення юридично доступних альтернатив; оцінювання економічної доцільності резервування; закріплення відповідних механізмів у договорах, планах взаємодії та інших передбачених законодавством документах. Такий підхід поєднує аналіз вразливостей, адаптивних спроможностей та інфраструктурних і управлінських компонентів.

Правове забезпечення запропонованої моделі має спиратися передусім на вже наявні механізми планування та взаємодії. Закон України «Про критичну інфраструктуру» передбачає плани та програми реагування на кризові ситуації, регіональні плани та програми з протидії загрозам критичній інфраструктурі, включаючи аварійні плани, плани реагування на кризові ситуації, плани взаємодії, плани відновлення об'єктів критичної інфраструктури, плани проведення навчань та тренувань. Національний план захисту та забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури конкретизує ці положення щодо взаємодії, підтримання життєво важливих функцій, кризового реагування, відновлення та резервування. Тому інституційні ризики доцільно інтегрувати до відповідних планів і процедур із забезпеченням належного інформаційного обміну та розподілу відповідальності.

Фінансові механізми резильєнтності мають формуватися з урахуванням правових можливостей місцевих бюджетів і реальної спроможності територіальних громад. Зокрема, місцеві запозичення можуть використовуватися як додатковий інструмент за дотримання бюджетних процедур, оцінки боргового навантаження та наявності прогнозованих джерел обслуговування й погашення боргу.

Таким чином, інституційна резильєнтність міста формується не шляхом максимального накопичення ресурсів або концентрації повноважень, а через створення умов, за яких припинення діяльності окремого суб'єкта, процедури чи інфраструктурного елемента не спричиняє непропорційного порушення функцій, безперервність яких має істотне значення для життєдіяльності міста.

Висновки. Інституційну резильєнтність українських міст доцільно розглядати як здатність міської системи забезпечувати постійне виконання функцій, безперервність

яких має істотне значення для життєдіяльності міста, навіть за порушення діяльності окремих її елементів. Основними джерелами вразливості є функціональна концентрація, процедурна негнучкість, інформаційна фрагментація та ресурсна залежність. Подолання вразливостей потребує поєднання економічного розрахунку, розосередженого знання та інституційної редундантності. Правові механізми реалізації такого підходу мають забезпечувати належну координацію, обмін інформацією, розподіл відповідальності та завчасне визначення альтернативних способів виконання критично важливих функцій.

Список використаної літератури:

1. Тарасевич О. В., Жилінська Л. О. Роль та значення резільєнтності міст: економіко-правовий вимір. *Грааль науки*. 2025. № 53. С. 127–132. DOI: https://doi.org/10.36074/grail-of-science.20.06.2025.013

2. Hayek, F. A. The Use of Knowledge in Society. *The American Economic Review.* 1945. Vol. 35, No. 4. P. 519–530. URL: https://home.uchicago.edu/~vlima/courses/econ200/spring01/hayek.pdf

3. Mises, L. von. Economic Calculation in the Socialist Commonwealth. 1920. URL: https://mises.org/online-book/economic-calculation-socialist-commonwealth

4. Landau, M. Redundancy, Rationality, and the Problem of Duplication and Overlap. *Public Administration Review*. 1969. Vol. 29, No. 4. P. 346–358. DOI: https://doi.org/10.2307/973247

5. Prado, M. M. Redundancy as a Legal Strategy to Combat Corruption: Exploring the Potential of Institutional Multiplicity to Create Fail-Safe Systems. *Current Legal Problems.* 2024. Vol. 77, No. 1. P. 335–376. DOI: https://doi.org/10.1093/clp/cuae010